

להזרזת נתן

גליון ק"ח (שנה ג') ◊ פרשת וישלח ◊ חודש כסליו שנת תשפ"ד

תורת נתן

פנינים מספר
"להורות נתן" על התורה

מכח יעקב אבינו נמצא
פך השמן שהאיר לכל
ישראל

מה ענין אכילה שייך ביה.
אך ר"ל דהא אמרו חז"ל
(ויקרא רבה ל"ד ח') יותר ממה
שבעה"ב עושה עם העני

העני עושה עם בעה"ב, נמצא דבאמת אין בעה"ב
נותן כלום לת"ח, ואדרבה הת"ח משפיע פרנסה
לתמכין דאורייתא, ואם אין תורה אין קמה, נמצא
דבאמת גיד הנשה אינו ב"נותן טעם", כי לא הוא
המחזיק את התורה אלא להיפוך התורה מחזיקה
את תומכיה. ומ"מ היצה"ר משתדל להמנע מלתמוך
ת"ח, ולכן יש ליהזר באיסור ביותר.

המצבה שהציב יעקב אינה זכרון לרחל עצמה אלא
לציון מקום, למען נדע להתפלל שם

**וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל קְבֻרָתָהּ הוּא מַצֵּבַת קְבֻרַת רַחֵל עַד
הַיּוֹם (לה"ג).** לכאורה תקשי, הלא אמרו חז"ל (ירושלמי
שקלים פ"ב ה"ה) אין עושין נפשות (מצבות) לצדיקים
דבריהם הן הן זכרונן. והנה חזינו שמקימים מצבות
גם לצדיקים. ומי לנו צדקנית גדולה מרחל אמנו
עקרת הבית, ומכל מקום הציב יעקב אבינו מצבה
על קבורתה.

ברם באמת לא קשיא מידי, כי הנפשות שעושין על
קברי צדיקים, אינן לשם זכרון להצדיק, כי דבריהם
ומעשיהם הטובים של הצדיקים הן הן זכרונן, והם
חקוקים על לוח לבם של ישראל ההולכים בדרכי
הצדיקים. ולא יתכן שהאבן הדוממת של המצבה
תהא זכרון לאיש חי, לצדיקים אשר גם במיתתם
קרויים חיים. אלא תכלית הקמת מצבת האבן,
היא רק לציון את מקום מנוחתו של הצדיק, אשר
שם חלקת מחוקק ספון, כדי שיוכלו להתפלל שם,
כי המקום גורם שהתפלה תתקבל לרצון בזכות
הצדיקים אשר שם מנוחתם כבוד. אבל אין מצבת
האבן זכרון לצדיק עצמו, כי דבריהם הן הן זכרונם.

ועל כן נאמר "ויצב יעקב מצבה על קבורתה, היא
מצבת קבורת רחל עד היום", שהמצבה שהציב
יעקב אינה מצבת זכרון לרחל עצמה, אלא היא
מצבת קבורת רחל, לציון מקום קבורתה, למען נדע
להתפלל שם, כי "רַחֵל מְבַכָּה עַל בְּנֵיהָ מֵאֲנָה לְהַנָּחֵם
עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנּוּ" (ירמיה לא י"ד).

(מהקדמת שו"ת להורות נתן ח"ג)

וַיִּזְהַר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֹּאבֵק אִישׁ עִמּוֹ (לב, מה). אחז"ל (חולין
צ"א). מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחיד בלילה. יל"פ
דאחז"ל (זוה"ק וישלח קע"א). נגע בכף ירכו הם תמכין
דאורייתא, והיינו מכאן לתלמיד חכם שלא יצא
יחיד, שלא ישאירוהו בלי תמכין, בלילה של הגלות.

גם נרמז פכים קטנים כענין פך של נס חנוכה
כמו שכתב השלה"ק (וישב חנוכה אות מ"ו), שאע"ג
שלא נשאר בטהרה אלא פך קטן אבל מפך זה
האיר מחדש אור התורה בישראל, וזה היה מכוחו
של יעקב אבינו שהציל אפילו בחינת פך קטן, שאף
אם לא ישרא בישראל ח"ו אלא פך קטן בלבד של
תורה מ"מ יחזור ויאיר, והיינו מנותר קנקנים אפילו
מהשיריים בלבד, נעשה נס לשושנים בין החוחים
שיחזור ויצוץ ציץ ויהי פורה.

איסור אכילת גיד הנשה בא לרמז להזהר ולהתחזק
להיות מתמכין דאורייתא

**עַל כֵּן לֹא יֵאָכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר עַל כַּף
הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נִגַע בְּכַף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה (לב,
לה"ג).** וכי משום שנגע בכף ירך יעקב צריך לעשות
לזה זכר עולם שלא יאכלו בני ישראל גיד הנשה.

אוּלַם י"ל עפ"י דאיתא בזה"ק (וישלח קע"א), ותקע
כף ירך יעקב שנגע בסמכין דאורייתא והיינו וירא כי
לא יכול לו, ודרו של עשוי ראה שאינו יכול לשלוט
בתלמידי חכמים עצמם, לכן נגע בכף ירך יעקב
שנגע בסמכין דאורייתא, ואם אין קמה אין תורה.
ומכיון שהיה לעשוי שליטה בסמכין דאורייתא, לכן
נאסר לאכול גיד הנשה לעולם כדי להזכיר להזהר
ולהתחזק להיות מתמכין דאורייתא, כי על זה יש
ליצה"ר שליטה.

ווי"ש על כן לא יאכלו בני ישראל גיד הנשה אשר על
כף הירך, כי נגע בכף ירך יעקב, שיש ליהזר מלאכול
מגיד הנשה אשר שם מצא מקום משכן קליפת
עשוי הרשע, ויש ליהזר מזה ביותר.

והנה אמרו ז"ל (חולין פ"ט) אין בגידין בנותן טעם
ואעפ"כ אסרו רחמנא, והוא פלא אם אין בו טעם

שיח מזהר"ן

פנינים מספר
"שיחות מלוח מלכה"

חודש 'כסלו' שנת תקצ"ז:

היתר מיוחד נמרנא החתם סופר לאנשים חולים
לקדש הלבנה בליל ט"ו לחודש

הגר"ש לנדא מוזכר כמה פעמים בתשו' חתם
סופר. אחת מהשאלות ששלח הגר"ש לנדא אל
החת"ס (או"ח סי' ק"ב) שבחודש כסלו שנת תקצ"ז
פרצה מגיפה עם חולי הקאלרא, ובחולו זה אומרים
הרופאים שאסור לחולים להצטער, ובני קהילתו
הצטערו הרבה, כיון שביום האחרון ליל ט"ו לחודש
כמעט לא ראו את הלבנה, וברגע שקצת התגלה
הלבנה, נעמדו כמה אנשים לברך את הלבנה, ותיכף
נעלמה הלבנה ולא ראו אותה עוד, וכולם הצטערו
מאוד על זה שאינם יכולים לקדש את הלבנה, וכיון
שראה רב הקהילה הגר"ש לנדא שבני הקהילה
עצובים מאוד והיו סכנה בדבר, ע"כ הודיע לכולם
שאפשר לקדש את הלבנה גם למחרת, "ובליל ט"ז
בהיר היה בשחקים ובירכו כמה מאות ברכת החודש
ושמחו שמחה גדולה". החת"ס כותב שם להתיר
עפ"י מה שכתב בס' שיירי כנה"ג להתיר לקדש את
הלבנה עד שהלבנה מתחילה להיפגם, ולכן בליל ט"ז
שעדיין הלבנה לא התחילה להיפגם, מותר לקדשה.
בסוף התשובה שם מוסיף החת"ס דבר מפליא –
"שהיו העם שמחים לקראת בואה, כי חושבים זה
לסימן טוב, ואולי יש באמת רפואה למחלה בקבלת
פניה דהוי קבלת פני השכינה, וכתוב באור פני מלך
חיים". רואים מזה שהחת"ס כותב שבקידוש לבנה
יש רפואה למחלות. לסיום כותב החת"ס להגר"ש
לנדא – "ולא יאונה לצדיק כל און, לא תאונה אליו
רעה ונגע לא יקרב באהלו ובאוהלו בני קהילתו".

והנה בזמנינו כיום אם קורה דבר כזה, שביליל ט"ו לא
נראתה הלבנה, אפשר לסמוך על פסקו של החת"ס
שמוותר לברך גם בליל ט"ז, משום שעדיין לא ניכר
אז פגימת הלבנה, ולרווחא דמילתא יש לקחת גמרא
סנהדרין (מ"ב). ולומר מתוך הגמרא את סדר קידוש
הלבנה, ואז מותר לומר לכתחילה את הנוסח מתוך
הלימוד. לאחרונה חידש אחד מהרבנים באמריקע,
שכיון שזמן המולד הולך אחרי שעון ארץ ישראל,
א"כ כיון שבאמריקע השעות מאוחרות בתשע
שעות לערך משעון ארץ ישראל, לכן יהיה אסור
באמריקע לקדש את הלבנה בעת שנגמר הזמן
לקדש בליל ט"ו לפי שעון ארץ ישראל, למרות
שבאמריקע יהיה עדיין תחילת הלילה של ליל ט"ו.
ברם דבר זה קשה מאוד לומר, כי א"כ בכל מדינה
שמשותפים השעות משעון ארץ ישראל, יצטרכו
בני המדינה לחשב בכל פעם את הזמן של ארץ
ישראל, וזה כמעט בלתי אפשרי, ודבר רחוק הוא.
ובפרט שעפ"י דברי החת"ס מותר לכתחילה לקדש
את הלבנה בליל ט"ז, בודאי שיש להקל לתושבי
אמריקע לקדש את הלבנה עד שנגמר אצלם ליל
ט"ו. כמו"כ מצדד החזו"א שיש להקל בזה, משום
שהטיקת הוא להזכיר את חידוש הלבנה, ואין זה
נפקא מינה כ"כ לגבי השעות המדוייקות דוקא.

(מוצש"ק מברכין תמוז שנת תשס"ו)

דבר בעיתו

בשם חודש 'כסלו' נרמז במחון בה'

בשו"ת תרומת הדשן (ח"א סי' רל"ג) כתב "ובירח כסליו נסתפקו הראשונים אם יש לכתוב כסלו חסר יו"ד, כי כן
כתוב בתרי עשר בזכריה (ו' א') ובספר עזרא (נחמיה א' א'), וכתב במסורת שם תרין חסר, או אם יש לכתוב מלא
יו"ד, כי כן הוא בתרגום יונתן בההיא דלעיל בזכריה עיי"ש. ובתרגום יונתן שלפנינו בזכריה כתוב כסלו חסר.

ויתכן דשם כסלו יסודו מתיבת כסל, שפירושו מבטח, וכמו שכתוב (איוב ה' י"ד) אֲפֹשֵׁר יָקוּט פְּסָלוֹ, ופירש
הרלב"ג, ר"ל מבטחו, וכמוהו ושימו באלקים כסלם (תהלים ע"ח ז) ופירש"י בתהלים שם כסלם היינו תוחלתם
עיי"ש. והנה בחודש כסלו יצאו בני חשמונאי הכהנים הקדושים להלחם מעטים נגד רבים, וכפירש"י (פ' והא
הבכה ל"ג י"א) שהחשמונאים היו מועטים ב"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות יונים עיי"ש, והנה מה
שיצאו מועטים נגד רבים למלחמה אשר בדרך הטבע אי אפשר שינצחו, אין זה אלא משום ששמו בה'
בטחונם וכסלם כי ה' ילחם להם, וזה נרמז בשם חודש כסלו דהיינו בטחונו ותוחלתו. (נתן פריז – חנוכה)

בהן לחנוכה

וע"ד השאלה אודות הפתילות המצופות שעוה אם נכון להשתמש בהן לחנוכה, דכיון דהידור מצוה איכא להדליק בשמן זית, ובפתילות אלו הרי ברגעים הראשונים דולקת האש מכח השעוה ולא מכח השמן עכ"ד.

ולכאורה למאי דמבואר בשו"ע או"ח (סי' תרע"ג ס"א) הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אין זקוק לה, ואפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום אינו זקוק לה. וביארו הטו"ז שם (סק"ח) דכיון שהדליק תיכף קיים המצוה ועל כן אם כבתה אין זקוק. וכ"כ בביאור הגר"א שם דכיון שהדליק קיים כבר המצוה ואין צריך יותר עיני שם... והיות שהמצוה היא עצם ההדלקה ומכיון שהדליק כבר קיים המצוה, א"כ כיון שההדלקה היתה בשעוה שהרי ברגע הראשון בערה רק השעוה ולא השמן, נמצא דעשה מצוות הדלקה בשעוה ולא בשמן.

אולם מבואר בשו"ע (סי' תער"ב ס"ב) דצריך ליתן בה שמן כשיעור שידלוק עד שתכלה רגל מן השוק, ובפרמ"ג שם (או"ח סק"ו) כתב שאם אין לו שמן כשיעור זה ידליק בלא ברכה דשמא הלכה דמעכבת עיני שם, הרי מבואר דמצוותו שידלוק זקוק עד שיכלה רגל מן השוק, ומה שכבתה אין זקוק לה היינו משום דלא חיבבוהו יותר אלא בהדלקה אחת, אבל המצוה היא שידלוק חצי שעוה.

ואה"נ דאם כבתה כבר יצא ידי מצוה ואין חובה להדליק בפעם שניה, אבל אם לא כבתה ודאי שהוא מקיים מצוה בכל רגע של הדלקה עד שיכלה רגל מן השוק עכ"פ, ונמצא דשפיר הוא מדליק גם בשמן זית.

ואין לומר דמ"מ מעשה ההדלקה שלו היתה בשעוה ולא בשמן כי מה שבוער אחר כך אין זה מעשהו, דהרי כתב הנמוקי יוסף בבא קמא (כג א) דהא דמותר להדליק נר בערב שבת והולך ודולק בשבת ואף דאשו משום חציו והוי כאלו הבעירה בשבת, ותירץ שבשעה שהדליק כבר נעשה הכל באותה שעה ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא, ולא הוי כאלו מדליק השתא בידיים אלא כמאן דמדליק מעיקרא בערב שבת עיני שם.

הרי מבואר דכל מה שדולק מתייחס אליו אלא שנחשב כאלו כבר גמר מעשהו מהשתא משעה שהדליק. ונמצא דמה שדולק אחר כך השמן, הרי זה כאלו הדליקו הוא עצמו, ונמצא שקיים מצוות הדלקה בשמן זית.

ומ"מ אין סברא זו ברורה, דהא התחלת המצוה היא בשעת ההדלקה ואז הוא עיקר מצוותה דהא אם כבתה אין זקוק לה, לכן מן הנכון שאם משתמשים בפתילה המצופה בשעוה, שטרם שידלקוהו יטבול אותה בשמן, ונמצא שהתחלת ההדלקה היא ג"כ בשמן, או שיחרוך אותה קודם ההדלקה ונמצא שהשעוה כלתה לפני הדלקת המצוה, ועפ"ז אין שום פקפוק ואדרבה מעליותא יש בה כי פתילה כזו אורה יפה.

(ש"ת להורות נתן חלק ו' סימן מה)

יפה נדרשת

ההתבדלות מהגויים מביאה טוב לישראל

הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אֲחֵי מִיַּד עֲשׂוּ (לב, יב).

זכורני שבמדינת הגר היה ראש ממשלה רשע עריץ שונא ישראל מובהק, ולמרות זאת בעת שהתברר שלפני כמה דורות היתה לו סבתא ישראלית, הכריחו אותו הרשעים להתפטר מתפקידו הרם, והורידו אותו מגדולתו כאחד הריקים. כי כל מגמתם ומזימתם הנפשעת היתה להכחיד את שם ישראל מן העולם, ולכן לאו דוקא את היהודים היראים שלחו למיתה, אלא גם אותם שהיו צאצאים למשפחות יהודים רצו להשמידם מעל פני האדמה.

כל זאת עשה ה' בחרון אפו, משום שרצה להראות ולהוכיח בשער בת רבים, כי אל הגויים אסור להידמות בתכלית האיסור, וכל מי שחפץ בקירבתם ומבקש להתחנף אליהם, ידע לנכון כי לבסוף עתיד הוא להיכנע תחתם ולהיות כאסקופא הנדרסת בשבילם, כי הרי הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב, ושום דבר לא יעזור להחליף את השנאה הזאת כלפי היהודים. דכירנא מימות טל ילדותי, בעת שלמדנו בתלמוד תורה את פרשת בלק, הקשה המלמד, איך יתכן ליתן שם לפרשה בתורה הק' על שמו של רשע גמור כבלק, ותירץ, כי בלק היה גוי כשר, כי הוא שנא את בני ישראל, וקיים מה שאמרו חז"ל (רש"י ושלח לג, ד) הלכה בידוע עשו שונא ליעקב.

עד כדי כך גדלה שנאת הגויים כלפי בני ישראל – ראיתי לפני שנים רבות, שאחד מראשי הממשלה במדינת הגר שהיה גוזר מידי שנה גזירות קשות נגד היהודים, אמר פעם, שהוא לא מתבייש לומר בריש גלי שהוא אנטישמי ושונא ישראל, ואם יאמרו לו איך הוא שונא את היהודים, הרי היהודים בונים את המדינה בחכמתם הרבה בבניית גשרים ורחובות לשם ולתהילה, על זה

הוא יענה ויאמר, שזה גם מוחצפת היהודים כלפי הגויים, שכיון שהם הקדימו לעשות את העבודות במדינה, הם לא השאירו להגויים לעשות משהו לתועלת המדינה, ולולי שהיהודים היו עושים זאת, הרי בודאי שהגויים היו יכולים לעשות את העבודות הללו כהנה וכהנה בכפלי כפליים - עפרא לפומיה. והנה דברים אלו ברור כשמש שהם אינם נכונים כלל וכלל, שהרי אם לא היהודים שעשו בכל מקום את העבודות המושבחות ביותר, לא היו הגויים הארורים ימ"ש עושים כלום, כי הרי מהו סדר יומו של הגוי הערל והמשוקץ, שיושב כל היום בבית היין ושותה לשכרה ולסבאה. ולכן עלינו לדעת שצריכים להתרחק מכל דרכי הגויים הקלוקלות, וחלילה לא לבקש להיזמות אליהם ואל מנהגייהם הרעים.

בזה אמרתי לפרש הפסוק (וישלח לב, יב) "הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אֲחֵי מִיַּד עֲשׂוּ" - כי אם עשו הגוי הרשע נמצא בריחוק מקום מאתנו, אפשר עוד לשמוח שאנחנו לא מתקרבים אליו ואדרבה אנחנו עוד מוסיפים להתרחק ממנו כמטחוי קשת, אך אם ח"ו עשו הוא אחי שהוא נמצא בסמיכות לידנו, כי אז צריך לבקש מהש"ת שיצילנו מידי הרשעים, כי זאת ראינו בכל הקהילות שבתפוצות ישראל, שבמקום שהיהודים התגוררו במקומות נפרדים ולא למדו ממעשייהם הרעים, אמנם סבלו היהודים צרות רבות מהגויים בגשמיות, אך ברוחניות העפילו כולם כפליים לתושיה.

לעומת זאת במקומות שהיהודים התגוררו בסמיכות מקום אל הגויים והתחברו אליהם, אזי יתכן אולי שבגשמיות לא היו להם צרות מהגויים, אבל ברוחניות ירדו פלאים מטה מטה עד לעפר. לכן ביקש יעקב אבינו מהש"ת, "הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אֲחֵי מִיַּד עֲשׂוּ", שהוא צריך הצלה גדולה משום שעשו מבקש להיות אחיו, והוא מתירא ומתפחד שמו ילמד חלילה ממעשיו הרעים.

(מוצט"ק מברכין תמוז שנת תשס"ו)

פריו בעתו

פנינים יקרים מהספר החדש על מסכת ברכות - לפי סדר הלימוד של 'דרשו'

סופר דבר חדש, דיעקב אבינו הגיע למקום המקדש ערב שבת סמוך לחשיכה, ועל כן התפלל טרם בוא השמש כרב, ועל כן בא אליפו ונטל כל ממונו, על דרך מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי (כש"ס שבת קנ"ג), ועל כן ראה בחלומו ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה דהשומר שבת כהלכתו נותנין לו נחלה בלי מצרים עכת"ד. ולפי זה יש לומר דמאן דאמר תפלת ערבית רשות סבירא ליה דלא כרב ואינו מצלי של שבת בערב שבת, ואם כן על כרחך צריך לומר כהפני הושע דיעקב אבינו התפלל מבעוד יום כי לא נתכוין לתפלת מעריב ולכן הוי רשות, ומאן דאמר חובה סבירא ליה כרב דצלי של שבת בערב שבת ויעקב התכוין להתפלל ערבית והוי חובה.

מנחה כמו שתיקן יצחק אביו, אלא ששקעה השמש פתאום ונעשה לילה ונמצא שנעשתה תפלת ערבית, ולכן הוי רשות, כי יעקב לא התכוין לתקן תפלה חדשה שהרי התחיל להתפלל מבעוד יום עכת"ד. ועיין שו"ת רמ"ע מפאנו ז"ל (סי' י"ד) בטעם דתפלת ערבית רשות.

אבל בס' תורת משה להחתם סופר ז"ל (פרשת ויצא) כתב ממג"א (סי' וס"ז), דהא דרב צלי של שבת בערב שבת, דתפלת ערבית נתקנה כנגד אברים ופירים שמתעכלין בלילה מקרבנות של היום, ובשבת אסור ליתן על המזבח דלא עולת חול בשבת, ואם כן הוכרח לישרף מבעוד יום. ועל פי זה כתב החתם

יעקב טעם המחלוקת - אי תפילת ערבית רשות או חובה

ערבית רבן גמליאל אומר חובה רבי יהושע אומר רשות (ברכות נו:).

ועיקר פלוגתת התנאים אם תפלת ערבית רשות או חובה יש לפרש, על פי מה שכתב הפני יהושע בסוגיין הטעם דמאן דאמר תפלת ערבית רשות, דיעקב אבינו תיקן תפלת ערבית, וכנאמר "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש" (ויצא כ"ח א), ואמרו (לעיל נו:) אין פגיעה אלא לשון תפלה, והנה רש"י פירש שם כי בא השמש ששקעה לו החמה פתאום שלא בעונתה, ונמצא דבאמת יעקב התכוין להתפלל